

Observatoriulu ese de doue ori in septemana, Mercuria si Sambat'a.

Pretiulu

pentru Sibiu pe 1 anu intregu 7 fl., pe 6 luni 3 fl. 50 cr., dusu la casa cu 1 fl. mai multu pe anu; — trimisu cu post'a in laintrulu monarchiei pe 1 anu intregu 8 fl., pe 6 luni 4 fl. — In strainatate pe 1 anu 10 fl. séu 22 franci, pe 6 luni 5 fl. séu 11 franci. — Numeri singuratici se dau câte cu 10 cr.

OBSERVATORIULU

Diariu politicu, national-economicu si literariu.

Anulu IV.

Ori-ce inserate,

se platescu pe serie séu linia, cu litere merunte garmondu, la prim'a publicare câte 7 cr., la a dou'a si a trei'a câte 6 cr. v. a. si preste aceea 30 cr. de timbru la tesaurulu publicu.

Prenumeratiunile se potu face in modulu celu mai usioru prin assemnatiunile postei statului, adressate de a dreptulu la Redactiunea Diariului

„Observatoriulu“ in Sibiu.

Nr. 48.

— Sibiu, Sambata 13/25 Juniu. —

1881.

Abonamentu nou

la

„Observatoriulu“

pe semestrulu alu 2-lea din anulu alu IV-lea, carele se incepe din 1/13 Juliu 1881 si ese regulatu de doue-ori pe septemana, in unele casuri si cu suplemente.

Pretiulu este insemnatu de asupra si alaturea cu titulu, adeca inlaintrulu monarchiei pe 6 luni 4 fl. v. a., pe 12 luni 8 fl. v. a. In afara de monarchia 11 franci pe 6 luni, 22 franci pe 12 luni.

Espeditiunea prin posta cu atatu mai regulata, cu catu liniile posteloru se inmultiescu pe fiacare anu in tote regiunile si directiunile, spre mare comoditate a publicului.

Daca diariulu se ia din tipografia, pretiulu se scade cu 50 cri pe semestru.

Ori-ce reclamatiune se se faca celu multu in optu dile, spre a se implai in regula.

Fiindu-cà nu ne convine a tipari prea multe exemplarie de prisosu, rogamu pe ddni abonati, cà se binevoiesca a'si innoi prenumeratiunea catu se pòte mai curendu si cu atatu mai virtosu acum, in acèsta epoca agitata fòrte, atatu in tièra la noi, catu si in afara.

Celu mai usioru modu a prenumera este prin mandate (asemnatiuni, blanquette) postali. Dara adresele se fia scrise exactu pe cuponulu blanquettei in dosu. A se adresa de a dreptulu càtra redactiune: Sibiu, Piat'a mica 27.

Finantiile Ungariei.

(Urmare.)

Budgete false. Precum se intemplase in Turci'a, in Romani'a, uneori tocma si in Austri'a pana in a. 1876, intocma asia facea ministrii de finantia si in Ungari'a; ei adeca puneau veniturile statului totudeauna multu mai susu, decatu erau acelea in realitate, le exagerau preste mesura. Asia de ex. in Ungari'a dela 1868 pana inclusive la 1875 niciodata nu au fostu mai mari de catu 200 milioane, uneori nici atata; ministrii inse le preliminaru cu câte 246 si pana la 250 milioane. Atata inse nu erau in stare se scotia nici cu executiunile cele mai brutali. Vei intrebà, cà de ce adoptasera ministrii acea sistema minciunosa. La acèsta iti respundu finantiarii de professiune. O faceau ministrii ungueresci cu scopu cà se scotia ochii plutocrației europene si preste totu se insiele pe capitalisti, se cređa cà Ungari'a este o tièra din cele mai bogate, daca 15¹/₃ milioane de locuitori potu platì 250 milioane pe anu. In acelasu timpu inse deputatii, sedusi sau nu, si ei, puçinu ne pasa, avendu inaintea ochiloru cifr'a fictiva de 250 milioane venitu curatu, votau, care orbesce, care si din interesu privatu, ori-càte spese cereau ministrii preste cele ordinare, absolutu necesarie; la anulu apoi vedeau cà spesele trecu cu dieci de milioane preste venituri.

Alte inprumuturi. Deficitele trebuia se se acopere de ori-si unde, sau daca nu, machin'a statului înceta de a functiuna, disordinea e gata, falimentulu celu mai rusinosu ranjesce din gur'a ce sémena cu gur'a iadului. Asia dara ministrii alergara pe la plutocrați cu caciul'a in mana si scósera la cale in cursulu aniloru cu chiu cu vai, inprumuturile susu aratate.

Celu mai blastematu inprumutu a fostu acelu de auru din a. 1873 in urm'a catastrofei celei mari si pre candu capitalistii europeni incepusera

se'si deschida ochii si se cunósca bine, cà ungurii potu fi buni de ori-ce alta, dara la administrare de finantie nu pricepu nimicu, si apoi cà toti ómenii, caroru le este lene, sau cari nu sciú se'si compute veniturile, cà se scia câte are, si cum trebue se le folosésca, cheltuescu orbesce, pe nemerite, pe dóra si pe pòte, cà va da D-dieu mur'a in gura, cà voru mai fi ani buni si ómeni, cà va mai muri vreunu unchiu ori matusia bogata. Intocma asia facusera si ungurii.

Si apoi cum s'a plamaditu acelu inprumutu nebunescu? Vediendu cas'a Rothschild si Institutulu c. r. austriacu de creditu (k. k. öst. Credit-Anstalt) din Vien'a, cà ungurii nu mai capata nici-unu banu din piatile Europei, se unira in consortiu (compania, tovarosia), cà se inprumute ei pe unguri, inse sub conditiuni fòrte oneróse, adeca:

Gubernulu Ungariei dà numitului consortiu Rothschild-Institutulu de creditu o suma de 153 milioane florini val. a. in asia numitele bonuri de tesauru (obligatiuni cu termina fòrte scurtu), cu care statulu era dejà datoriu la frundia si la iërba, cà acelu consortiu se'i dea pe ele bani buni. Dara consortiulu de unde se dea atata suma? Vorba se fia: plutocrații isi léga numai creditulu, numai omeni'a loru, cu care se adressédia càtra publicu dicundu'i: pe omeni'a, pe creditulu nostru, nu pe alu Ungariei, se cumparati acestea bonuri, pe langa enormele beneficiuri, cà se dati pe obligatiunile de câte 100 fl. numai 85 fl. si numai pe 5 ani, se trageti dupa cei 85 fl. interesse 6% cà si cum ati fi numeratu sut'a intréga si acei 6% se vii dea in moneta de auru, nu de charteia, era apoi dupa 5 ani statulu Ungariei totu se ve numere sut'a intréga. Preste acèsta, Ungari'a ve dà hipoteca dominiile statului, pentru-cà se fiti si mai siguri. In càtu pentru consortiu, elu isi ia, pentru ostené'l'a sa si pentru-cà si-a pusu omeni'a (onórea, creditulu) in jocu, numai 2% provisiune, adeca dela 153 milioane, adeca dela totu milionulu câte 20 mii florini. Enormu.

Sum'a de 153 milioane s'a inpartitu in doue; 76¹/₂ milioane nominali s'au emis, adeca aruncatu pe piatile de bani in tómn'a din 1873, cu terminu cà statulu se platésca acea datoria in 31 Dec. 1878. Adou'a emisiune a fostu in primavér'a an. 1874 cu 1 Augustu 1879. Judecati bine caracterulu acestei operatiuni ruinatórie: Se'ti dea pe 100 numai 85 dara tu se'i platescu 6% cà si cum le-ai fi datu sut'a intréga; prin urmare tu'i platescu in realitate 7¹/₂ procentu. Tu inse platescu interessele in auru, pe care trebue se'lu cumperi cu agio atatu de urcatu, in càtu au fostu ani, in cari plat'a interesseloru venia pana la 14%, ceea ce pentru unu statu este infricosiatu de multu. Si sciti dv. dela cine se cumpara acelu auru? Partea cea mai mare totu dela plutocrați, cari cu o mana ti'lu iau eftinu de totu, cu alt'a ti'lu dau focu de scumpu.

Cu modulu operatiunei susu aratate statulu in locu de 153 milioane nominali primì in realitate numai 141.842,638 fl. Sciti inse càtu a costatu rescumpararea acelor obligatiuni in terminii susu aratati? In locu de 141 milioane càtu luase, a platitu 178.456,265 florini val. austriaca. Asia cei carii sciú calculá exactu, aflara curatu si limpede, cà la acelu inprumutu afurisitu Ungari'a preste 6% mai perdù in cei 5 ani la cursulu aurulu nebunitori'a suma de 36.613,627 fl. v. a., de unde? din pungile poporului.

Ei, hei, dara nici cu acelea dracii nu a fostu de ajunsu. Sciti ce a facutu consortiulu? Din enorm'a suma nominala de 153 milioane nu a lasatu in manile publicului decatu vreo 20 milioane, tóta ceealalta suma de 133 milioane o a tinutu elu, ori cà o a rescumparatu eftinu dela bursa, care este in manile loru, si asia interessele in auru le-a castigatu totu ei, totu plutocrații. Interessele anuali facusera

in auru 9 milioane 180,000, sau in val. a. circa 11.040,000 fl.

Apoi se nu faca socialismulu, comunismulu si nihilismulu progresse in acelea tieri, in care plutocrați'a, domni'a banului, a mamonei, suge si stórcè in modulu acesta sudórea si sangele poporatiunei.

Dupa acestea se trecemu la inprumutulu facutu in asia numit'a renta de auru cu 6%.

Acelu inprumutu s'a votatu successive prin patrusprediece articlii de lege, incependu dela a. 1875 (art. 49) in toti anii pana in 1879 (art. 2) si face in bani de auru 400 (patru sute) milioane florini val. a. sau in franci 1000 milioane (unu miliardu), sau in monet'a Angliei totu de auru 40 milioane libre sterline (10 fl. = 1 libra), sau in marce germane 810 milioane.

(Va urmá.)

Cuventarea finala a raportorului comisiunei de 30, V. Babesiu.

Onorabila adunare!

Discusiunea, ce se petrecù aici in audiulu nostru, este in miniatura o fidela icóna a celei ce avù locu in Comissiunea DVóstre, eri si alalta-eri in mesura multu mai mare. Ori-càtu de frumóse argumente si propuneri am auditu aici, cevasi nou n'asi poté dice, cà s'ar fi adusu. Si — si aici, cà si in Comissiune, — intrebarea se concentra la aceea: cari argumente precumpanescu, si tuturoru argumenteloru impreuna, care propunere corespunde mai bine? Dara tocma aici zace greutatea, care apasa asupra nóstra a tuturoru. Tocma aici simtimu afundu, càtu de complicata si incurcata este situatiunea, prin politic'a domnitóre.

Si aici, la acestu locu, Domnii mei, pe càtu pe de o parte cu multa placere, totu pe atata de alta parte cu profunda dorere trebue se constatu unu mare si ne-negabilu adeveru, acela, cà atatu aici, in acèsta publica adunare, càtu si in Comissiunea DVóstre, de si s'au ridicatu multe si diferite voci, de si s'au facutu feliu de feliu de propuneri, totusi asupra greutatii situatiunei, asupra nedreptatiloru, ce suferè natiunea romana, asupra dauneloru ce se causéza prin acèsta patriei, si asupra periculeloru, ce ne amenintia prin gresit'a politica de susu viitoriulu tuturoru, asupra acestui adeveru, acestui punctu principalu alu pornirei nóstre, nu s'a manifestatu nici cea mai mica diferentia! Nici macaru unu unicu oratoru nu s'a incercatu a apará politic'a si pasirea de susu, dela guvernulu si legislatiune, fatia de noi si de tièr'a intréga, ba nici macaru a'i dá o alta óresi-care interpretatiune scusatóre! Si de aici, din acestu motivu, Domnii mei, naturalmente a resultatu unitatea nóstra in cugete si in simtiri (asia e, asia e, bravo!), cari cugete si simtiri ne-au adunatu aici la olalta pe toti de prin cele mai indepartate parti ale tièrei si ne-au facutu a ne legá in solidaritate nationala, pentru de a resistá reului ce ne apasa pe toti si de a cautá caile, modurile de scapare (asia e, bravo!).

In càtu pentru natur'a, asia dicendu dualistica, a propunerei Comissiunei, Ve incredintiezu, Domnii mei, cà ide'a acestei propuneri n'a esitu din capulu meu; cà mie, in teoria, mai bine mi-ar fi convenitu, cà romanii cu totii, fara diferentia de partile prin cari locuiescu, se se fia intielesu si unitu, fia pentru o activitate, óresi-care bine definita, sau pentru o asemenea passivitate; cà-ci in cele din urma, totu asemenea, de nu chiaru identica este situatiunea loru, si sistem'a politica cea gresita si dusmanósa, ii apasa de o potriava pe toti, este croita si esecutata in contra vietiei si desvoltarei nationale a tuturoru (asia e, bravo, se traiésca!).

De alta parte, eu am convictiunea, cà in fatalele impregiurari de asta-di, noi Romanii, de a dreptulu nici prin activitate, nici prin passivitate nu ne vomu ajunge scopulu doritu, nu vomu contribuí, cà se ni se vindece dorerile si se ne indrepte

tristele relații din țară; ci că propriamente se lucra numai și numai, de a ne manifesta în fața țării, suferințele noastre pe nedrept, și ingrijirile noastre pentru viitoriu (bravo, Asia e, se trăiește!).

Propunerea comisiunii este rezultatul fatalilor impregiurari faptice, de cari ni s'au impus ea, că unică posibilă; și ori-câtă vomu dispută noi, și ori-câtă ne vomu svêrcoli, pe câtă timp sustau acele fatale impregiurari faptice, nu vomu fi în stare a combina și executa alta programă, mai bună (Asia e, bravo, se trăiește!).

Cred eu, că activitatea este viétă omului și a poporului, cându adeca este posibilă, cându ea, într'o certă direcțiune, depinde dela noi; și de aceea știu apretiu pe deplin argumentele activistilor din principiu; nu credu înse că activitatea se fia la locu acolo, unde ea formalmente este eschisa prin impregiurari (Asia e!).

A cere activitate dela unu omu, după-ce l'ai legatu bine de mâni și de picioare, este ridicul, și chiaru o insultă! (Asia e, bravo; aplause îndelungate). Cându omulu sau poporul e condamnatu prin lege și administratiune, sau a nu se miscă pe unu terenu ôre-care, sau a se miscă — la comanda, că unelța a altuia, (bravo, bravo, Asia e!) în astufeliu de casu, — activitatea pôte se fia adoptata numai că de gluma, sau numai de unu omu sau poporu, care n'are simțiulu de altu interesu, de alta demnitate, decâtu de a face servitiu sau placere apasatoriului seu, tiranului seu, pentru de a i se recomandă grației (bravo, Asia e!).

Chiaru eu eram de opiniunea, și am facutu în comisiune formală propunere, că se ne folosim cu totii, și de acele forțe puține sfarimaturi de dreptu electoralu, ce din grația, de bună sêma spre a amagi lumea straina, necunoscatore de impregiurari, ni-au oferitu prin legea lor Dnii magiari, se ne folosim de ele, se ne concentramu tôte puterile în câteva puține cercuri, spre a scôte de s'ar poté, unu numeru macaru câtă de micu de deputati nationali, devotati adevêrului și poporului, cari se mai incerce de nou a ne apară vitalele interese în dieta. Da, dnii mei, Asia cugetam eu, mai virtosu și pentru de a convinge odata pe activistii din sinulu nostru, că — fără rezultatu și desiarte sunt pe această cale — tôte bine! și că apoi solidaritatea noastră se fia cu atâtu mai firmă și sigură

Dara cându mi s'a doveditu cu date, cu cifre, că — fatia cu legea din principiu rea, de administratiunea din sistem'a dusmana Romanului, fatia de corupțiunile și amagirile ne mai pomenite prin cercurile noastre, în partile Transilvaniei Romanii nu potu avé sigura speranția de a reesi macaru cu trei, ba chiaru nici cu unu deputatu, pe care interesulu loru celu mare l'ar cere și anim'a loru l'ar dorî; atunci am simțitu și priceputu, că — demnitatea noastră natională ne oprește a pasi în astufeliu de luptă, cu astuteliu de contrari; și a ne dejosii se ridicam sfarimaturile de drepturi, pe cari ni le-au aruncatu, că și cersitoriului cruceriului și dobitocului nutrețulu! (bravo, bravo, Asia e, se trăiește!)

Trebue se aretam Dnii nostri și lumea civilizată, că noi Romanii, ori-câtă de apesati, de dripiti chiaru, avem și pastram în peptulu nostru celu mai viu simțiu de demnitate natională, de care nu ne vomu desbracă nici odata cu capulu (bravo, bravo, se trăiește!)

Ce se tîne de propus'a activitate pentru partile Ungariei proprie, la această ne-amu învoitu din două consideratiuni, forțe cumpanitóre, un'a: fiindcă ni s'a disu și doveditu cu trecutul, cumcă acolo existu cercuri în cari, în butulu si alu legei rele, și alu administratiunii despotice, și alu corupțiunilor îndatinate, poporul nostru a invetiatu a alege liberu, înfruntandu ori-ce greutăți; alt'a: fiindcă a trebuitu se recunoscem oportunitatea de a nu aparé din principiu renitenti fatia cu diet'a și constitutiunea țării; ceea ce se poté, și de bună sama se și interprete astufeliu de contrarii nostrii; pe cându Romanilor, precum prea bine știți, nimicu nu este mai strainu, decâtu de a refusă din principiu constitutiunea și libertatea (Asia e, bravo!). Nu ne-amu basatu propunerea de câtă pe pur'a necesitate — de o parte, și pe sperat'a posibilitate — de alt'a. Dicu dinadinsu, și repetu, că activitatea pentru partile ungurene și banatiene, ne-amu basatu-o numai pe sperant'a de posibilitate; căci garanții în lege și mai virtosu în administratiune nu avem; și de aceea nime se nu'si face iluziuni, nime se nu crêda, că noi cu planulu nostru de siguru vomu reesi.

Știu prea bine, că și acolo suntemu pusi la discrețiunea, la bunăvointi'a stapanirei și a orga-

nelor ei, și de felu nu vomu fi surprinsi, dacă și acolo prin fapta vomu fi facuti imposibili (Asia e!).

Cu atâtu mai multu Dnii dela putere voru adevêri prin fapta, că din constitutiunea și libertatea magiara noi n'avem parte, că pre noi din principiu ne-au decretatu, și prin politic'a lor administratiunea ne tractéza de sclavii lor (Asia e, Asia e!). Dara tôte aceste nu ne dispenséza, ba chiaru trebue se ne impulpe a lucră cu atâtu mai virtosu prin tôte cercurile, unde avem alegatori în numeru considerabilu, éra pe unde ne vedem mai slabi, a ne întielege, a pactă cu alegatorii de alte nationalitati, cari simtu în asemenea modu greutățile situatiunii și peccatele celor de susu, că se scotem la alegeri barbati nationali valorosi, resoluti și capabili de a ne apară interesele și de a face se incete relele cele multe! (bine e!)

Contradicere în propunerea comisiunii nu este. Contradicere ar fi în diferit'a procedere atunci, dacă legea și impregiurările aru fi acelési, și noi fatia de identitatea legei rele și de acelési impregiurari amu adoptă două diferite medicaine, sau moduri de procedere; dara Asia cum stau lucrurile, propunerea este chiaru logică, și tocma Asia — bine politică; căci corespunde realelor impregiurari. Solidaritatea noastră se baséza pe simțiulu comunu, identicu, despre nedreptățile ce ni se facu și relele ce vedem nascându-se, și necesitatea și dorint'a de a scapă noi și a scapă țăr'a de aceste rele. Modulile, armele, potu fi diferite, precum le vomu combina împreuna. Altfeliu se luptă, și trebue se se lupte în resbelu partea armatei, ce apară o cetate sau reduta, altfelu ceea ce ataca o cavaleria în siesu, și altfelu ceea ce dă asaltu asupra unei coline întarite. Dara tôte lucră în solidaritate, la același scopu (bravo, Asia este!).

S'a disu, că nime în lume, nu luptă pentru drepturi politice, cu passivitatea. Afirmatiunea nu este esactă. Cechii din Boemi'a prin luptă passivă de 18 ani si-au ocupatu positiunea ce le compete în Austri'a. Chiaru dnii magiari, fatia de constitutiunea și diet'a Transilvaniei dela 1863—65, au luptatu cu passivitatea, fără care passivitate la 1866—67 abia poteau se nimicéscă autonomi'a Transilvaniei și se realizeze fusiunea (Asia e, dreptu e, bravo, vivat!).

S'a adusu esemplulu lui O'Conelu. Dara O'Conelu n'a intratu în parlamentulu Britaniei mari nici singuru, nici cu 2—3 cameradi, știindu, că astufeliu s'ar fi facutu numai de risu. Și Romanii din Transilvani'a voru merge la diet'a din Bpest'a, îndata ce li se va dá posibilitatea de a merge cu demnitate, 30 sau 40 la numeru.

S'a disu, că ce totu ne provocam și tinem la dreptulu istoricu, la autonomi'a Transilvaniei, că este numai unu prejudețiu, fără vre-o valóre reală pentru noi Romanii.

Admitu că pôte se fia unu prejudețiu; dara prejudețiile sunt forțe puternice în ômeni. Napoleonu celu mare dicea, cându suspină pe steanulu insulei Sta-Elen'a, că mai usioru i-a fostu a devinge întréga Europ'a, decâtu prejudețiile.

Prejudețiile ômenilor sunt că și vestmintele și locuintele lor; ori-câtă se fia de rele, nu se despartu de ele, până nu voru avé altele mai bune (prea adevêratu!).

Dacă Dnii dela putere, cându au stersu autonomi'a țării Ardealului, ofereau Romanilor, majorității țării, condițiuni de viață, de dezvoltare și fericire mai bune decâtu pe cari le aveau dela 1850 până la 1867, de bună sama, că Romanii usioru se familiarisau cu noulu dreptu, nou'a situatiune. Dara Ve întrebă: este vre-unulu între DVóstre, care se cuteze a afirmă, că — Romanii au castigatu vre-unu bine, vre-o speranția macaru de bine, prin contopirea forțiată a Ardealului cu Ungari'a? Află-se între noi unulu, carele se nu scie, se nu véda și pricepa, că Uniunea și respective fusiunea s'a facutu tocma în contra Romanilor (Asia e, bravo, se trăiește!).

S'a disu de unu dnu oratoru, că propunerea noastră este maestră, pe cându ea ar trebui se fia simplă, naturală, adeca pentru activitate preste totu. Iu reflectu scurtu pe dlu oratoru, că fiindu recunoscută de către totii, de maestră și complicată situatiunea, propunerea comisiunii numai Asia este bine politică, este logică, fiindu că este maestră și acomodată situatiunii.

D'apoi că această este chiaru natur'a politicei bune, carea în sine este o maestră. Firesce, că maestră politică, sau politică că maestră, în statu ar fi se conduca tôte spre binele comunu al tuturor popóralor, pe cându ea la noi, pe cum vedem, produce numai suferințe și ruine! Este ôrba și ratacită de totu (Asia e!).

Veniva timpulu, căci bunu e Ddieu, dara dorere, tare me temu, că va fi, cându déjà natural'a consciința a peccatorilor dloru magiari, calamitățile publice, voru fi periclitatu tronul și patria, și atunci ochii contrarilor nostri de susu, se voru deschide, și ei voru recunósce, că au gresitu reu, și s'au facutu greu vinovati, și ne voru întinde man'a, că la unu poporu lealu, patrioticu și valorosu, și legile cele rele, politică cea falsă, nu voru fi în stare a împedecă infratirea noastră și impartirea faptică a beneficiilor țării, pentru salvarea țării (bravo, se dée Ddieu, bravo, se trăiește!).

Ceea ce noi asta-di trebue se facem, este, a marcă situatiunea, a caracterisă fas'a, în carea ne aflam cu totii cu țăr'a. Și acestui scopu corespunde, cum credu, propunerea comisiunii și cu motivele ce am adusu (Asia e, bravo!) éra argumentele ce s'au adusu în contra, n'au fostu în stare a face plausibile alt'a mai bună (Asia e!).

Poporul magiaru, în masa este bunu și tolerantu, și isi iubesc patri'a fără tendința de a o confiscă și utiliză numai pentru sine, știindu bine, că în casu de periclitarea ei, nu este în stare a o aperă singuru. Din manifestatiunile noastre, eu sum convinsu, că totu, ce nu este stricatu în poporul magiaru se va convinge, cumcă noi Romanii îi întrecem în iubirea către țară și în dorint'a de a o conservă și cultivă, că se ne fia tuturor adevêrata patria. Și din această consideratiune, și pentru-că în privint'a puncturilor de manecare, motivelor de cari suntem condusi, nu exista între noi nici cea mai mica diferență. Ve rogu cu totu deadinsulu, se dati cu totii pondulu moralu ce se recere, că pronunțiamentulu nostru se'si face efectulu politicu necesariu, adeca se votati propunerea în unanimitate! — (Aprobari generale; strigari de: se trăiește! sgomotóse; aplause prelungite. — Toti din tôte partile se îmbuldiescu a stringe man'a raportorului).

(Va urmă).

Totu în caus'a alegerilor dietali.

Comitetele electorali sasesci și alegatorii sasi ori pe unde se afla sau singuri, sau în majoritate absolută, amariti și ei în sufetele lor, au candidat totu numai barbati din opozitiune. Sibiulu și Brasiovulu au datu cele de întâiu exemple despre o rară solidaritate, pe care o urmédia și alte colegie electorali. Dara Seghisiór'a, Bistriti'a și S.-Sebesiu au schiopatatu camu tare, că apucasera a'i terorisă precum se spune, cu cine scie ce rele, anume și cu romanii, dicându-le înainte cu septemani si luni, că dacă voru intră si valachii în activitate și voru merge la urna, „ei usioru de mituitu, apoi si de fric'a lui Tisza și alui Trefort, au se'si dea voturile lor totu la mameluci, și atunci va fi vai de sasi, că'i voru descrie la imperatulu de necredintiosi, le voru da primari și alti functionari totu valachi selbatici, adusi din codrii și dela oi.“ Totu cu această ocaziune le aretau esemplulu dela S. Sebesiu, că vedi dómne, le dedesera acolo primariu (Bürgermeister) pe unu advocatu valachu, ce e dreptu, nu adusu din codrii, ci numai dela Sibiulu, dr. în drepturi și ce este mai multu decâtu ori-ce doctoratu, omu forțe desteptu*); apoi Brasiovulu, unde le dedesera deputatu valachu. Dupace inse sasi au veditu că functionarii valachi nu se nutrescu cu carne de omu, ba o multime din ei sunt chiaru vegetariani, câtă de bună voia câtă de lipsă, ei nu se mai spariara, și disera valachilor: Amu ajunsu că interesele noastre se coincide cu ale vóstre, căci mai virtosu de diece ani încóce suferim că de tatari și de locuste; éca ve promitemu, că dupace ne lasati se alegem noi în voi'a noastră și nu veti mai da voturile vóstre că pe furislu la mameluci, noi vomu apară interesele vóstre în dieta, că și pe ale noastre. Speranțiile nu ni le-amu încordat niciodată; dara vedeti că voceă noastră se aude nu numai până la Vien'a, ci și la Berlin.

Scurtu, sasi cari'i caduseră în celu mai intensivu pessimismu, au începutu se mai resufle îndata după publicarea rezultatelor conferinței noastre, au și adoptatu pe față cele mai multe puncte.

Acestea ne simțiam datori se le facem cunoscutu despre tinut'a actuale a sasilor. De două septemani cetățienii de frunte și juni destepti alérga prin comunele sasesci, invétia și destépta pe alegatori și declama neincetatu în contra sistemii actuale și cu atâtu mai multu în contra ministe-

*) Cum, domnule redactoru, sunt și doctori prosti? Me rogu de ertare că întrebă.

riului Tisza, a carui cadere definitiva o doresc ferbinte.

— Colegiile electorale romanesci din Transilvani'a se pórta pàna acuma fórte bine, conformu decisiuniloru luate de càtra conferenti'a generala din Sibiu. Celu de antaiu si celu mai frumosu exemplu ilu detera alegatorii romani brasioveni, carii decisera in unanimitate si pe onórea loru solidaritatea, strict'a tìnere la programa, abstinenti'a dela urna. Intocma se urmédia si in alte tînuturi. Cu tóte acestea nu speramu se lipsésca toti alegatorii romani dela urna in tóte colegiele. Precum s'au mai disu, interesele locali, in multe casuri pure personali, terorizari secrete, influentie fórte fatali, voru abate pe unii dela orice solidaritate; se nu uitamu inse nici pe unu momentu, cà nu esceptiunile facu regul'a, cà nu acei càtiva individi facu natiunea, cà nu ei nici mamelucii votati de ei voru fi in stare se'si inpuna vreodata vointi'a loru la unu poporu intregu. Cei cari votédia numai inpinsi de forti'a inpregiurariloru de ceea ce se dice „force majeure“, sunt mai multu de compatimitu, nu de infruntatu; éra cu functionarii publici ai statului se face in tóta lumea esceptiune, si cine nu ar voi se recunósca esceptiunea dictata de logic'a fapteloru independente de vointi'a ori-cui, acela ar fi se ia asupra'si grija pentru subsistenti'a loru.

In câteva colegie ale Banatului lupt'a e desperata. Ce norocu pe fratii banatieni, cà au si ei pe „Luminatoriulu“ din Temisior'a, diariu curajos, sá si redactorulu seu, care smulge mascele cu piele cu totu. Óre mai au ei popi multi cá pop'a Nemoianu din Agadiciu, pe care'lu descrie in Nr. 45 cu péna moiatu in fiere?

— In districtulu Cetatiei-de pétra lupt'a deveni fórte ferbinte, dupace o parte de nemesi proclamà pe comitele Teleki de candidat, care ne revóca in memoria atâtea spendiuratori si tetiunarii din a. 1848.

— Dela Orasci'a ni se scrie, cà candidaturele ddloru Lud. Réthy si c. Stef. Kun, ceea in trei limbi, alui Kun numai unghuresce si nemtiesce, afpte pe parati, au fostu rupte presta nópte.

Rogamu pe amicii diariulu nostru din tóte colegiele electorale, cà senu'si pregete a ne informá despre rezultatulu conferentieloru partiali.

— In Secuime scimu cà sau intaritu multu garnisónele chiaru si pe la sate, prin inaintarea de companii si bataliune din cetati. Statulu maioru alu trupeloru puse in miscare se asiedia de o camdata in Odorheiu (Székely-Udvarbely), de unde operé.ia dupa inpregiurari. Scirile càte vinu de acolo sunt prea pestritie si misteriose, in càtu nu le poti dá crediementu neconditionatu, cà-ci ómenii mai virtosu in unghurime exagerédia preste mesura. Pucinu sange ce s'a versatu pàna in septeman'a trecuta, a fostu totu numai intre secui, anume la comunele St. Nicóra si Satulu de josu (Gy. Szt. Miklos és Alfalu. Vedi chart'a). Este sciutu, cà curutii-kossuthiani isi pusera candidatur'a in tóte colegiele electorale din Secuime, unde poporatiunea se bucura de sufragiulu universale, cà inse si ministrulu Tisza este prea decisu a'i scóte de acolo cu ori-ce pretiu. Armenii carii sunt numerosi in St. Nicóra, tînu tare la Tisza, éra oficialii municipali pe cari „Ellenzék“ ii numesce tirani scàrnavi si pasiali turcesci (valodi basasi zsarnokoskodás), cà se nu'si pérda postulu, implinescu tóte poruncile cu rigóre excessiva. In St. Nicóra armenii au fluieratu pe candidatulu curutiloru anume Petru Dobranszky; acesta s'a trasu la Alfalu, unde folosindu-se de cerimoniile dela Joia-verde, au jocatulu prea bine pe religiosulu crestinu cu ochii intorsi càtra ceriu, ingenunchiandu si portandu unu stégu mare. Éca inse cà vinu St. Nicoreni cu candidatulu lui Tisza anume M. Lázár (totu arménu), calare si cu stéguri, cà se ia la fuga pe Dobranszky si din Ujfalu; acolo inse barbati temendu-se de pedepse grele, au pusu inainte pe femei si pe baiatiori de 15—16 ani, cà se'i bata cu pietrii din St. Nicóra, in càtu au scapatu numai cá vai de ei. Subprefectulu G. Ferenczi, omu tataritu, a scapatu si elu încàtrau a vediutu cu ochii.

„Itt valodi azsiai állapot van = adeverata stare asiatica“, inchiaie unulu din corespondentii lui „Ellenzék“.

Dupa „M. Polgár“ din 22 Juniu agitatieuna si terorismulu au ajunsu si in orasiellele Huiedinu (Bánffy-Hunyád) si Cosiocna (pe slav., rom. Clusielu) asia departe, in càtu la Huiedinu fu trimisa una compania, dincóce 1/2 compania, pentruce? spre a apara pe lobonti de curuti, pe candidatii lui Tisza de candidatii lui Kossuth. Ce

erá se fia, daca aru participá si romanii? De siguru cà li s'aru sparge numai capetele loru.

Aceluasi diariu ii intrara gargauni mari in capu, cà uite, „Observatoriulu“ ajuta pe curuti, recomanda program'a loru, si curutii cochetedia cu elu. Dara „Kelet“ din 21 Juliu a datu intru o bóla si mai rea chiaru in primulu seu, in care fantasédia, cà uite, curutii au desbinatu cu totulu pe Ungari'a de Austri'a, destramandu si unitatea armatei. Atunci regele vine in diet'a dela B.-Pest'a, dara nu in uniforma de marsialu, ci in vestimente civili si dice unghuriloru: Mi-ati luat armat'a; eu nu ve mai pocu apará, D-dieu cu voi, cà eu me duc. In acelasiu momentu éca se arata Bra-teanu cu 100 de mii óste de valachi, intrandu de càtra Moldov'a in Transilvani'a, éra Milanu cu 100 mii de serbi in Ungari'a. Intr'aceea nemtii austriaci au trecut la Germani'a, éra Boemi'a cu Galiti'a, Moravi'a, Silesi'a si cu partea slavaca a Ungariei s'au prefacutu intr'o monarchia minunata de slavi. Apoi se mai dica cineva, cà in dilele nóstre nu se mai nascu profeti.

De altumentrea diariile din Clusiu sunt càtranite si pe dn. A. Mocioni, cà-ci a disu, cà poporale Ungariei nu se mai potu magiarisá, cà cinci milióne n'au nici-unu dreptu si nici cà voru potea in veci se domnésca peste maiortatea de 10 1/2 milióne de alte popóra locuitórie in tierile, care se tînu de asia numit'a coróna unghuresca.

„Ellenzék“ din 22 dice, cà in Transilvani'a cei mai multi mameluci se afla in comitatulu aprópe intregu romanescu Solnoc-Dobóca si in comitatulu mai totu secuiescu Ciucu. In acestu din urma s'au inmultitu candidatii cá buretii, in càtu acum isi dau in capete nu numai curutii cu lobontii, ci lobontii intre sine. Despre br. Bela Szentkereszti spune, cà a datu 2500 fl. lui Franciscu Kozma, cà se'i cumpere voturi, cà inse acesta perdù din acea suma 800 fl. in carti. Unu altu agentu (kortes) anume Arpad Szentkirályi, perdù in carti 2000 fl. totu bani straini, si acum curutii ii facu processu criminalu. Lobontii se temu, cà curutii voru strabate chiaru si in Turd'a cu unu candidat alu loru.

Càta moralitate, càta onestate si buna cuviintia in acestea alegeri secuiesci! Invetiati si voi romani, cultura si civilizatiune dela acesti ómeni, carii mai deunadi, indata dupa conferentia, ve numira in „Ellenzék“ ómeni de nimicu, carii nu ati invetiatu altu-ceva, decàtu numai se furati boi, cai si alte vite, din cauza cum se pare, cà-ci voi nu aveti de unde se furati bani cu mii si cu diecile de mii, nici nu sciti se castigati si se perdeti in carti càte 5 pàna la 15—20 mii florini, in càte o singura nópte; nu ati invetiatu nici se falsificati testamente de sute de mii, nici se ve inavutiti prin cride (falimente, bancrutte) false, hotiesci; si ce este mai multu, pe voi valachi prosti, nu ve taia mintea vóstra cea intunecata nici cum se remaneti càte diece ani in restantia de contributiune cu trei si treidieci de mii, si apoi dupa trecerea aniloru se vi se erte. Sunteti prosti de totu.

— Din colegiulu Oravitiei avemu acestea:

Comoriste, (Banatu) 20 Juniu. (Estrasu.) Onorata Redactiune! In cerculu electorale alu Oravitiei (Banatu) tînedu partid'a nationale, Sambata in 18 l. c. conferenti'a, s'a candidat dlu avocatulu Baltasaru Munteanu, fostu delegatu alu cerculu la conferenti'a din Sibiu. Partid'a nationale desvólta tóte poterile spre a reusi cu candidatulu ei. In unele comune se convóca conferentie particulare, spre a informa pe poporu despre inportanti'a causei.

Asia in comun'a Comoriste dlu invetiatoriu gr.-or. Teodoru Feieru a convocatu pre 19 l. c. o conferentia, la carea au participatu fórte multi alegatorii din comuna. Scól'a unde s'a tînutu conferenti'a a fostu plina, in care conferentia dlu Feieru a cetitu program'a conferentiei din Sibiu, a esplicatu inportanti'a ei, si a incunosciintiatu cà dlu Munteanu e candidatulu alu partidei nationale; mai departe a facutu atenti pre alegatorii, cà se fia cu bagare de séma la ori-si ce misielia ce se va face din partea contrariloru, si acelea indata se le arate spre a se face pasi in contra loru pre calea legei.

Acésta conferentia a decisu, cà toti alegatorii din Comoriste se-si dea voturile loru dlui candidatulu Munteanu. Ar fi bine, daca toti invetiatorii si preoti romani ar urmá dlui invetiatoriu Feieru.

N. N.

— Dela Aradu nu prea bine. Acei alegatorii carii poteau se ocupe, daca nu cinci, incai patru locuri, au lasatu pàna ce le ajunse muculu la degetu.

— Dela Aliusdu (Élesd) din comit. Biharu suntemu informati intr'o epistola de o cóla intréga, despre unu casu din cele mai rari si extraordinarie, cà adeca in acelu colegiu magiarii s'au invoitu cu romanii, cà se aléga pe on. dn. Josifu Vulcanu redactorulu „Familiei“, cà din partea opostiunei, pe basea programei unghurene din a. 1848, precum se esprimà dn. A. Kiss, care l'a recomandat. Se intielege si nespusu, cà facià cu dn. Vulcanu stà unu contracandidatu alu ministeriului.

La descriptiunea lunga a caletoeriei, insoçita de ospetie, declamatiuni, toaste, infratiri, e preste putintia a'i aflá locu intr'unu diariu micu, apoi si de altumintrea acésta este una din acelea nenumerate, de care in Ungari'a se intempla mai multe decàtu in tóte celelalte staturi din Europ'a luate la unu locu, resturi din viéti'a vechia aristocratica, sustínute in dilele nóstre numai cu scopu de a pune obstacule la candidati din clasele burgesiei si din inteligenti'a ce nu dispune de midiolóce materiali considerabili, stratagema aplicata cu scopu de a se ruiná candidatii unii pe altii, precum avemu de inaintea nóstra sute de exemple; maimutire a lordiloru Angliei, cari punu libr'a sterlina (10 fl.) unde unghurii abia potu pune florinulu. Anglii dicu: Bogatu trebue se fia acela ce are mancarimea de a se jocá de-a constitutiunea. Dara pentru cà se 'lu aléga, ce trebue parada?

Revista politica.

Vomu incepe asta-data chiaru dela monarchi'a nóstra.

Cért'a pentru cetatea si portulu maritimu Fiume. Este vechia acésta cért'a si fatala nu numai pentru Ungari'a si Croati'a, ci si pentru alte tieri vecine; este apoi si mai vechiu adeverulu, cà nici-unu statu nu póte fi tare si bogatu fara comerciulu maritimu. Cà de ani cincidieci recunoscu si unghurii acestu adeveru, de aceea si-au propusu tare si virtosu, cà se se acapere de Fiume. Dara intre Fiume si Ungari'a este Croati'a, preste care trebue se tréca unghurii, croatii inse nu suferu cu viéti'a odata, cà Fiume se fia gubernatu dela Bpest'a, si fiindu-cà ministeriulu unghurescu sustínutu de ai sei insiste, croatii inca se inpulpara din nou la resistencia decisiva. In 20 Juniu s'a redeschisu diet'a Croatiei in Agramu. Indata dupa-ce manifestara bucuri'a loru pentru fericit'a casatoria a in. sale Archiducelui Rudolfu, membrii si luara inainte cestiunea portulu Fiume cà cestiune ce trebue a fi tractata cu atàtu mai virtosu de urgentia, cà tóte municipiele croatice au alergatu la dieta cu memorande si proteste, cà nu cumva banulu si gubernulu seu, ori chiaru diet'a se suferu pe unghuri a se incuibá si inradeciná in Fiume. La propunerea deputatulu Folnegovics diet'a nu numai votà urgenti'a, ci esmisse si o comissiune de siepte membrii, spre a studiá tóte petitiunile si alte acte relative la Fiume, apoi a veni cu raportu claru totu in sesiunea actuala a dietei. A fostu adeca se se intemple ceva éra si pe furis; dara croatii au prinsu pe unghurii cu man'a in busdunariu. Acésta e caus'a, cà „Pester Lloyd“ isi descopere amar'a sa dorere in cestiune, adaoge, cà cu Croati'a nu mai potu scóte nimicu la cale, si cà mai curendu sau mai tardiu ruptur'a va deveni definitiva. Sunt cuventele primulu organu de publicitate in Ungari'a, pe candu cele magiare isi vérsa foculu loru dintru odata pe croatii, pe austriaci si pe ministeriu.

Cu càtu Croati'a tîne la Fiume, cu atàtu mai multu unghurii au se fortidie cestiunea Dunarei in Bucuresci-Galati, cu scopu de a dominá preste ea, a si ajunge totu cà domni la gurile Dunarei, prin urmare in marea négra. In acelasiu timpu Austro-Ungari'a va tinde se ajunga pàna la Salonicu, adeca la marea egeica (marea alba ii dicu grecii), unde inse dà de cumplit'a concurentia a Angliei, de rivalitatea greciloru vecini si de marin'a tuturoru poteriloru maritime. Chiaru si numai din acésta prescurtare sprintena póte vedé ori-cine, cà cestiunea fiumana deveni preste mesura seriósa. Tacemu aci inca si de marea rivalitate ce domina intre unghuro-croatulu Fiume cà portu si intre Triestu, mai alesu candu austriaci pentru ridicarea acestuia la rangulu ántaiu de portu maritimu, nu crutia nici sute de mii, nici chiaru milióne. Positiunea Fiumei este minunata, dara poporatiunea sa slava si italiana nu face nici càtu a Sibiului, si saraci'a este destulu de mare.

In Ungari'a activitatea alegiloru s'a inversiunatu preste asteptare, tocma pe candu press'a ministeriale incepuse a laudá seriozitatea alegatoriloru. Dupa scirile din urma la o multime de

